

RIEŠENIE PROBLÉMOV SPRÁVANIA ŽIAKOV V ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI BRAINSTORMINGOM

PaedDr. Mária Zahatňanská, PhD.

PU v Prešove, Ústav pedagogiky a psychológie, SR

Abstrakt

Metóda tvorivého riešenia problémov brainstormingom je v záujmových činnostiach málo používaná. Poukazujeme na možnosti jej využitia vo voľnom čase, na zisťovanie záujmov detí a mládeže, na riešenie problémov spojených s voľno časovými aktivitami.

V súčasnej spoločnosti rastú nároky na ľudskú psychiku, na správanie jedinca s narastajúcimi životnými zmenami v spoločnosti. Jedinec sa im snaží prispôbiť, rôznym spôsobom spracovať množstvo informácií, poznatkov, nevyhnutných k jeho existencii a snaží sa začleniť do tejto spoločnosti. Flexibilita organizmu a psychiky je v tomto procese dôležitá, napomáha jedincovi prispôbovať sa zmeneným podmienkam, prijať informácie z okolia a žiaducim smerom ich spracovať. V tomto náročnom procese, dôležité miesto v živote mladého človeka zohráva voľný čas, jeho využívanie, seberealizácia a sebazdokonaľovanie v čase mimo školy. Dnes máme širokú ponuku záujmových činností, či si v nej dokáže mládež vybrať, to čo jej najviac vyhovuje, či to naplní očakávania mladej generácie, to ukáže čas.

V súvislosti s našou témou, spomenieme aspoň definíciu voľného času, ktorú uvádza Kučerová (1994), s ktorou sa plne stotožňujeme: „*Voľný čas je nesmierna hodnota, ale nie hodnota sama o sebe a sama pre seba, ale ako neobmedzená možnosť človeka vrátiť sa k sebe samému, k svojmu autentickému plnému životu, premýšľať o hodnotách, uvedomovať si ich ohrozenie a venovať sa ich záchrane.*“

Z hľadiska výchovy je voľný čas dôležitou pedagogickou hodnotou. Negatívne prejavy súvisiace s voľným časom sú totiž najčastejšie spôsobené neschopnosťou, alebo nezaujmom najmä detí a mladých ľudí využívať svoj voľný čas racionálnym spôsobom (Goga, 2004), pričom možnosti jeho využitia pribúda na základe nových ponúk v rámci disciplín humanitného, technického a prírodovedného zamerania (Šterbáková, 2008; Ganajová *et al.*, 2006; Poráčová *et al.*, 2005). Aký je racionálny spôsob využívania voľného času? Odpoveď na túto otázku nie je ľahká. Všeobecne však môžeme konštatovať, že racionálne sa voľný čas využíva vtedy, ak realizované aktivity prispievajú ku komplexnému rozvoju osobnosti človeka, ale zároveň nie sú namierené proti akceptovaným normám a pravidlám, neohrozujú (ekonomicky, hospodársky, morálne) ostatných členov spoločnosti.

Ak chceme bližšie charakterizovať osobnosť, môžeme ju označiť aj ako súbor daností človeka, pomocou ktorých vníma, filtruje, dáva do súvislostí, interpretuje, integruje a reaguje na dojmy prichádzajúce z okolia ako aj z jeho vnútra. Je to nesmierne komplexný systém, ktorý sa ľudia snažili modelovať už od pradávna. Ak hovoríme o osobnosti v procese výchovy a vzdelávania, máme na mysli ich formatívny vplyv na rozvoj osobnosti, ktorý vychádza z podstaty človeka ako živej bytosti.

V procese záujmovej činnosti ide o cieľavedomý proces utvárania osobnosti človeka. Je preto dôležité, aby v tomto procese bol jedinec obklopený osobnosťami, ktoré mu jeho vlastný proces utvárania osobnosti uľahčia a skvalitnia. Z nikoho osobnosť nemôžeme urobiť, ako mávnutím čarovného prútika, osobnosťou sa stávame. Uskutočňuje sa to najmä v procese personalizácie, ktorým sa jedinec rozvíja na skutočnú, plnohodnotnú osobnosť (Kosová, 2002).

Cieľom súčasnej školy, vrátane výchovy a vzdelávania vo voľnom čase - je osobnosť tvorivá, zodpovedná, ktorá vie tvorivo pretvárať realitu, tvorivo myslieť a riešiť problémy na ceste poznania. Ako uvádza M. Zelina (1996) nie je možné zredukovať charakteristiku komplexne rozvinutej osobnosti iba na niekoľko jej základných znakov. Je dôležité uvedomiť si, že je to zložitý komplex sociálnych vzťahov, skúsenosti, ktoré regulujú vzťahy *človek - svet*.

K rozvoju osobnosti a cielene k rozvoju tvorivej osobnosti v procese záujmovej činnosti, potrebujeme vytvoriť humanistické podmienky. Najdôležitejšou podmienkou je premena našej školy na tvorivo – humánnu. Zložitý komplex sociálnych vzťahov, skúseností, ktoré regulujú vzťahy človek a okolitého sveta, môžeme chápať ako tvorivú osobnosť (Zelina, 1996). Ak hovoríme o tvorivej osobnosti v záujmovej činnosti, mala by to byť osobnosť kriticky mysliača, prístupujúca k životu pružne, ktorá vie cítiť a city adekvátne prejavovať, je empatická, jej ciele sú primerané jej schopnostiam, má isté hodnoty – sociálne, vie prirodzene komunikovať, kooperovať, preferuje zdravý životný štýl a jej seberealizácia sa naplňuje v tvorivej činnosti.

V záujmovej činnosti detí a mládeže sa však môžeme stretnúť aj s niektorými negatívnymi prejavmi správania. Tieto prejavy môžu mať rôznu etiológiu, preto je dôležité, aby vedúci záujmovej činnosti vedel príčiny zavčas rozpoznať a zabránil tak narušeniu osobnosti. Riešenie tejto problematiky však ani dnes nie je systémové. Rodičia aj učitelia ich riešia vo väčšine prípadov príkazmi, sankciami, zákazmi, čo niekedy vedie práve k zhoršeniu prejavu, nezaujmu o obľúbenú činnosť a pod. Myslíme si, že ak chceme zmenu v správaní vo voľno časových aktivitách u detí a mládeže dosiahnuť, mali by sme do procesu zmeny zapojiť predovšetkým subjekt, teda samotného žiaka, lebo u neho chceme tú zmenu dosiahnuť. A tá nastane iba vtedy, ak to bude chcieť on sám. Dôležitá je teda zmena zvnútra.

Ak máme meniť správanie zvnútra, znamená to zmeniť samotnú školu, výchovné inštitúciu, prístup k výberu záujmových činností i osobností jedincov, ktorí ju zabezpečujú, a to v smere rozvoja tvorivej osobnosti žiaka, meniť samozrejme postupne aj rodinu a jej pôsobenie na jedinca pri výbere činnosti pre vlastnú seberealizáciu (Lukáč, 2005).

Ak sa vyskytnú negatívne prejavy správania detí a mládeže v záujmových činnostiach, je potrebné, aby vedúci záujmovej činnosti poznal techniky tvorivého riešenia problémov, ktoré môže spoločne s účastníkmi na stretnutiach použiť. Práve pomocou techník sebapoznávania a sebarozvoja môžeme porozumieť svojej i iným osobnostiam dokonalejšie. V mimoškolskej výchove a vzdelávaní mládeže v školskom a rodinnom prostredí je dôležité, aby sme rozpoznali príznaky problémového správania a čo najskôr zabezpečili jeho odborné posúdenie a riešenie.

V záujmových činnostiach sa môžeme stretnúť s prejavmi agresivity v rôznych formách a podobách. Agresívne správanie môže byť často prejavom neuspokojenia potrieb, nenaplnenia túžob a seberealizácie. Ak jedinec v niektorej oblasti zažíva priveľké neuspokojenie, alebo táto situácia trvá už dlhšie, agresivita sa stupňuje. Nadmerná sociálna stimulácia vedie k agresivite, ak dlhší čas musíme byť s určitou skupinou ľudí môže vzniknúť tzv. ponorkový efekt. Ak máme pocit obmedzovania nášho osobného priestoru, sme podráždení, potrebujeme mať pocit vlastného teritória. Agresívne konáme aj pri obrane, či už života alebo hodnôt. Ďalším typom násillia je pomsta, ktorou chceme odčiniť krivdu, nespravodlivosť. Agresivita ako kompenzácia je zdrojom náhradného uspokojovania v oblasti potreby seberealizácie, citovej akceptácie a pod. Najdôležitejšie je, aby dieťa už od narodenia malo dostatok lásky, istotu, dôveru v seba a vo svet, aby malo istý poriadok v učení, v živote, aby sa dokázalo vyrovnáť

s problémami, ktoré ho stretnú. Ak v tomto období vzniknú anomálie, je ohrozený ďalší vývin dieťaťa a je riziko vzniku problémového správania u jedinca.

Jednou z možností riešenia problémového správania v záujmovej činnosti je požiť metódu brainstormingu. *Brainstorming* – môžeme charakterizovať ako metódu riešenia problémov zaktivizovanou skupinou prostredníctvom nových nápadov a myšlienok v tvorivej atmosfére formou voľnej diskusie na určitú tému alebo tematickú oblasť. Ide o skupinovú techniku rozvíjajúcu tvorivé myslenie účastníkov vzdelávacieho procesu (Tuma, 1984).

Základom a prínosom tejto metódy je oddelenie tvorby, produkcie nápadov od ich hodnotenia, kvantita vyvoláva kvalitu a metóda vychádza zo synergického efektu – inšpirovania sa navzájom. Metóda brainstormingu má niekoľko základných etáp:

1. **Oboznámenie účastníkov s cieľom zasadnutia, problémom a s pravidlami brainstormingu.** - v tejto etape sa môže realizovať aj krátka beseda o probléme alebo krátka „mozgová rozčička“ - netradičné riešenie nejakého miniproblému.
2. **Tvorba, produkcia nápadov, riešení** - tejto etape sa zvykne hovoriť aj vlastný *brainstorming*. Tu je obzvlášť dôležité dodržať všetky pravidlá brainstormingu. Nápady sa odporúča písať na tabuľu alebo veľký papier, aby všetci účastníci mali neustále pred očami všetky doterajšie nápady. Nesmie sa však uvádzať, kto návrh povedal, pretože nejde o ľudí, osoby, ale o nápady, riešenia.
3. **Prestávka** - podľa povahy riešeného problému môže trvať niekoľko minút, hodín, ale aj dní. V jej priebehu sa „odosobnia“ návrhy a môžu nastať aj významné zmeny v motivácii účastníkov brainstormingu.
4. **Vyhodnocovanie návrhov, riešení** - určia sa kritéria na hodnotenie návrhov. Týchto kritérií by nemalo byť viac ako 5-6, lebo ináč sa stanú neprehľadnými. V tejto etape zohráva kľúčovú úlohu hodnotiace myslenie, dokazovanie, práca s kritériami a ich dôsledkami a pod. (Turek, 2000).

V praxi môžeme použiť rôzne obmeny brainstormingu. M. Zelina (1996) uvádza tieto obmeny, variácie brainstormingu:

- **písaný brainstorming** – *brainwriting* - hárok papiera putuje od jedného účastníka k druhému, každý postupne do neho vpíše svoj návrh.
- **metóda 635** - každý zo skupiny šiestich účastníkov napíše tri návrhy na papier a potom ho posunie susedovi, to sa opakuje cyklicky päťkrát. Jeden cyklus trvá päť minút.
- **pingpongový brainstorming** - je určený dvom účastníkom. Jeden povie návrh, druhý reaguje na neho svojím návrhom, opakuje sa to.
- **Hobo metóda** – je to zaradenie etapy samoštúdia do brainstormingu, aby si účastníci mohli problém pokojne premyslieť alebo naštudovať z literatúry.
- **Gordonova metóda** – cieľom je vytvorenie iba jedného originálneho riešenia.

Rozmanitosť životných situácií nám prináša každý deň množstvo otázok, zamyslení a problémov, ktoré je potrebné riešiť a tvorivo riešiť. Metódu tvorivého riešenia problémov s obľubou využívajú okrem školstva v edukačnom procese i v záujmových činnostiach aj iné odvetvia ako manažment, poisťovníctvo, ekológia, riadiaci pracovníci a pod.

Na základe dlhoročných skúseností si dovoľím konštatovať, že tvorivé osobnosti existujú, že problémy správania sú v edukácii, vo voľnom čase, v rodine a je potrebné ich riešiť, nie iba zo strany dospelého, ale v spolupráci s jedincom samotným. Predovšetkým on sa musí podieľať a rozhodovať na svojej zmene. Žijeme v 3. tisícročí vo svete vedeckého, technického rozvoja a napredovania, nemôžeme mať predsa

netvorivých, arogantných, drogovovo závislých, netolerantných, nekooperujúcich a nekomunikujúcich mladých ľudí. Veď oni budú pokračovateľmi našich myšlienok a už teraz sa podieľajú na tvorbe budúcnosti. Tvorivé vyučovanie, tvorivé trávenie voľného času, tvorivé riešenie problémov, túžba po poznaní a pozitívna motivácia sú základnými piliermi tvorivo – humanistickej školy a výchovy človeka pre nové tisícročie. Preto je dôležité ako prežíva jednotlivec čas mimo školských povinností, ako ho naplňa a ako to obohacuje a rozvíja jeho osobnosť.

Literatúra:

DARGOVÁ, J. *Tvorivé kompetencie učiteľa*. Prešov: Privatpress, 2001. ISBN 80-968608-1-X

GANAJOVÁ M., KUKLEOVÁ L., KOŽURKOVÁ M., LICHVÁROVÁ M., PORÁČOVÁ J., ORIŇÁK A. *New Technologies of teaching chemistry and biology at primary and secondary schools with the aim of constant sustainable development*. The International Conference, Research in Didactics of Chemistry, 2006. Kraków: COPY200, pp. 27-28 ISBN 83-85886-12-5

GOGA, M. *Výchovné a vzdelávacie činnosti realizované vo voľnom čase*. História, súčasnosť a perspektívy učiteľského vzdelávania. I. diel. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala na PdF Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici 8.-9. septembra 2004. B. Bystrica: Univerzita M. Bela, 2004. s. 335 ISBN 80-8083-107-6

KOSOVÁ, B. *Rozvoj osobnosti žiaka (so zameraním na I. stupeň základnej školy)*. Prešov: Rokus, 2002. ISBN 80-968452-2-5

KUČEROVÁ, S. *Voľný čas ako hodnota*. Brno: Paido. 1994. ISBN 80-210-1007 – X

LUKÁČ, E. *Premeny školy z pohľadu histórie. (Vývoj školstva v Prešove do konca 19. storočia)*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Škola očami dnešného sveta dňa 29. – 30.6.2005. Prešov: MPC, Rokus s.r.o., 2005, s. 258 ISBN 80-8045-398-5

PORÁČOVÁ, J., ŠUTIAKOVÁ, I., TAYLOROVÁ, B., LORINČÁKOVÁ, D.: *Anwendung von PC - Technologien in Unterricht einiger naturwissenschaftlichen Fächer*. 8. Europäischer Chemielehrerkongress, Naturwissenschaft Chemie, 30. März - 2. April 2005. Eisenstadt: WOGRANDL-DRUCK, Mattersburg, Austria, z. 80

ŠTERBÁKOVÁ K.: *Metody aktywizacji dzialalnosci pozaszkolnej uczniów*. (Aktivizačné metódy mimoškolskej záujmovej činnosti žiakov) In: Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki. - Lublin: Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008. s. 107-118. ISBN 978-83-925024-7-0.

TUMA, M. *Metódy výchovy a vzdelávania dospelých*. Bratislava : Obzor, 1987.

TUREK, I. *Tvorivé riešenie problémov*. Prešov : Metodické centrum, 2000. ISBN 80-8045-202-4

ZELINA, M. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava : Iris, 1996. ISBN 80-967013-4-7